

Oikeusministeriö
PL 25
00023 valtioneuvosto

10/43/10
30.8.2010

Viite: OM 6/41/2009

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto Ihmisoikeusinstituutioryhmän mietinnöstä kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamisesta

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE) kiittää oikeusministeriötä lausuntopyynnöstä ja kiinnittää lausunnossaan huomiota kansallisen ihmisoikeusinstituution perustamista koskevaan valmisteluun erityisesti sukupuolten tasa-arvon osalta.

Sukupuolten tasa-arvo on perus- ja ihmisoikeus. Niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin sukupuolten tasa-arvo on vakiintuneesti erotettu omaksi erityiskysymykseksi muista ihmisoikeuskysymyksistä. Sukupuolten tasa-arvoon liittyvät erityispiirteet tunnustetaan painoarvoltaan niin tärkeiksi, että ne vaativat omaa spesifiä asiantuntemusta.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on laaja-alainen, kaikkea yhteiskunnan inhimillistä toimintaa koskeva kokonaisuus. Sukupuolten tasa-arvoa edistävissä viranomaisissa onkin selkeästi eri yhteiskunnallisen toiminnan osa-alueisiin erikoistuneita virkamiehiä ja -naisia. Esimerkiksi miehet ja tasa-arvo on teemana vasta viimeisten vuosien aikana noussut sukupuolten tasa-arvon valtavirtaan ja osa tasa-arvotyöntekijöistä onkin voinut erikoistua tähän erityisteemaan. Lisäksi sukupuolten tasa-arvon valtavirtaistaminen edellyttää tuekseen erityisiä tasa-arvoviranomaisia ja vahvaa sukupuolten välisen tasa-arvon lainsäädäntöä.

Myös syrjäntäkysymyksissä sukupuolten tasa-arvolle on annettu muista syrjäntäperusteista erillinen asema ja suojan taso. Suomen lainsäädännössä tämä näkyy esimerkiksi jaotteluna tasa-arvolakiin ja yhdenvertaisuuslakiin. Sukupuolten tasa-arvon erillissäätelyyn perustuvaa jaottelua noudattavat myös YK:n kansainväliset sopimukset sekä EU-lainsäädäntö.

Laki naisten ja miesten tasa-arvosta kieltää syrjäntästä niin naista kuin miestäkin sukupuolen perusteella ja kehottaa edistämään sukupuolten tasa-arvoa. Lain soveltamisala on yleinen, eli se koskee laajasti yhteiskunnallista toimintaa ja eri elämäalueita.

Tasa-arvolain säännökset voidaan jakaa kolmeen pääryhmään: syrjäntäkielto, tavoitteelliset säännökset sekä lain valvontaa ja seuraamuksia koskevat säännökset. Syrjäntäsäännökset koostuvat laajasta syrjäntän yleiskiellosta ja työelämää koskevasta syrjäntäkiellosta. Tavoitteelliset säännökset velvoittavat viranomaisia, oppilaitoksia, sekä työnantajia toimimaan tasa-arvon edistämiseksi. Tasa-arvon toteuttaminen työelämässä

ja työnantajan velvollisuuksilla on sisällössä keskeinen osa. Tasa-arvolain aktiivisten säännösten merkitys on kasvanut koko ajan ja niitä on myös tiukennettu.

Tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta valvovat tasa-arvolain noudattamista. Valvonta koskee niin yksityistä kuin julkista hallinto- ja liiketoimintaa. Valvontaan kuuluu sekä syrjinnän kiellon noudattamisen valvonta että tasa-arvon edistämismenettelyjen valvonta.

Ihmisoikeusinstituution sijoittaminen

Työryhmän tehtävänä on ollut selvittää, voitaisiinko ns. Pariisin periaatteet huomioon ottavalla tavalla järjestää eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen perus- ja ihmisoikeuksien yleiseen edistämiseen Suomessa keskittyvä ihmisoikeusinstituutio neuvottelukuntineen. On ensiarvoisen tärkeää, että Suomeen saadaan Pariisin periaatteet huomioon ottava keskeinen, koordinoiva viranomaistaho, joka vahvistaisi eri ihmisoikeustoimijoiden välistä yhteistyötä nykyisestä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää ihmisoikeusinstituution sijoittamista eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen kannatettavana. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä varmistaa, ettei tällainen hallinnollinen järjestely vaikuta ihmisoikeusinstituution toiminnallisen itsenäisyyden ja riippumattomuuden tosiasialliseen asteeseen.

Ihmisoikeusinstituution neuvottelukunnan rooli ja kokoonpano

Työryhmän tehtävänä on ollut selvittää mahdollisuuksia perustaa ihmisoikeusinstituutio neuvottelukuntineen. Työryhmä arvioi Ihmisoikeuskeskuksen toiminnalla olevan ainakin välillisiä vaikutuksia eri ministeriöiden yhteydessä toimivien neuvoa-antavien neuvottelukuntien toimintaan. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitääkin ilmeisenä, että työryhmän tarkoituksena ei ole muuttaa jo toimintansa vakiinnuttaneiden neuvottelukuntien mandaattia. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kuitenkin korostaa, että nykyisten neuvottelukuntien vakiintuneiden tehtävien ja erityispiirteiden säilyttäminen tulee ottaa huomioon uudistusta tehtäessä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan kokoonpano olisi mahdollisimman kattava. Erillisillä valtionhallinnon neuvottelukunnilla kuten tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla voisi olla siinä edustus tehokkaan tiedonkulun ja monipuolisen ihmisoikeus- ja perusoikeusnäkökulman takaamiseksi.

Työryhmä esittää, että valtuuskunnassa olisi vähintään 20 ja enintään 40 jäsenpaikkaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää erittäin kannatettavana sitä, että Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnassa olisi kansalaisjärjestöjen edustajien lisäksi edustettuna ylimmät laillisuusvalvojat, perus- ja ihmisoikeusalan erityisvaltuutetut sekä ministeriöiden yhteydessä toimivat neuvoa-antavat perus- ja ihmisoikeusasioihin perehtyneet neuvottelukunnat.

Ihmisoikeusinstituution valtuuskunnassa tulisi olla edustus esimerkiksi TANEstä, RONKsta ja VANEstä. Lisäksi TANE ehdottaa, että Naisjärjestöt yhteistyössä NYTKIS ry:n ja Naisjärjestöjen Keskusliiton tulisi olla valtuuskunnassa edustettuina. Myös sukupuolentutkimuksen edustus tulisi ottaa huomioon valtuuskuntaa nimitettäessä.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää tärkeänä, että kokoonpanossa olisi eri vähemmistöryhmien laaja-alainen edustus. Toisaalta, jos Ihmisoikeuskeskuksen valtuuskunnan työskentelyyn osallistuvat kaikki vähemmistöryhmät ja eri kiellettyjä syrjintäperusteita edustavat keskeiset järjestötahot, voi tällaisen valtuuskunnan toiminta olla monimuotoisuutensa vuoksi haastavaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää kuitenkin erittäin tärkeänä, että valtuuskuntaa asetettaessa kiinnitetään erityistä huomiota monipuolisen asiantuntemuksen ja edustavuuden turvaamiseen.

Resursointi

Työryhmä ehdottaa Ihmisoikeuskeskuksen henkilöresursseiksi johtajaa, kymmentä korkeakoulututkinnon suorittanutta virkamiestä sekä riittävää määrää toimistohenkilökuntaa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta pitää esitystä huomattavasti realistisempänä kuin työryhmän aikaisemmassa taustamuistiossa (2009) esittämää kolmea virkaa. Vaikka Ihmisoikeuskeskus voisi teettää selvityksiä, kampanjoita ja tutkimuksia ulkopuolisilla tahoilla, on sille kaavailtu tehtävänanto kuitenkin hyvin laaja nyt ehdotetuilla laajennetuillakin henkilöresursseilla. Jotta ihmisoikeusinstituutio voisi toimia tehokkaasti, on sille määritettävien tehtävien oltava oikeasuhtaisia sille osoitettavien resurssien kanssa.

Heidi Hautala
puheenjohtaja

Hannele Varsa
pääsihteeri